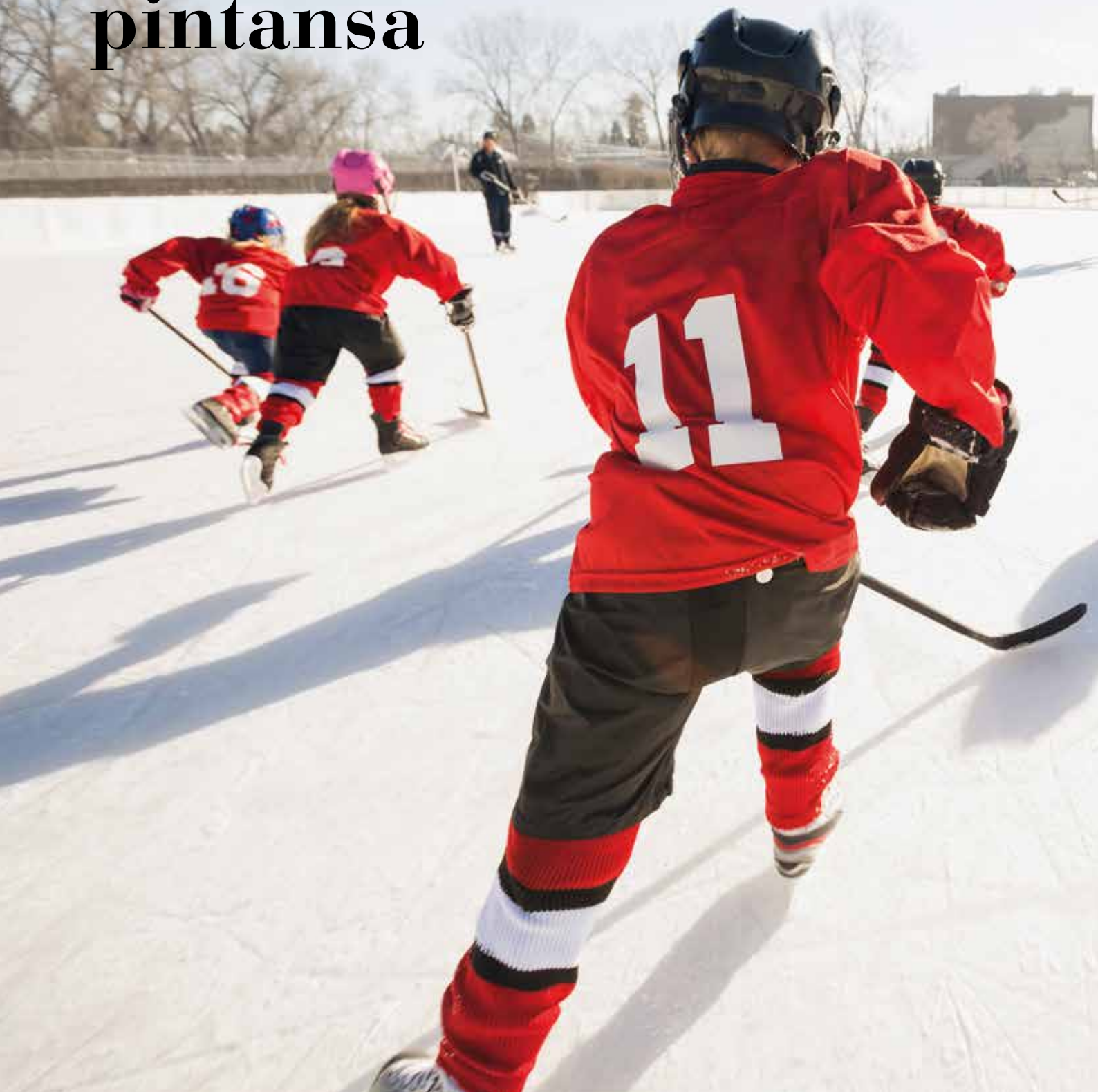

Suomalainen seurajärjestelmä pitää pintansa

Kuva: GORILLA/HERO IMAGES

Teksti: PASI KOSKI, PASI MÄENPÄÄ

Suomalaisten liikunta- ja urheiluseurojen rooli ja asema on vahvistunut niin liikuntakulttuurissa kuin koko vapaa-ajan toimialallakin.

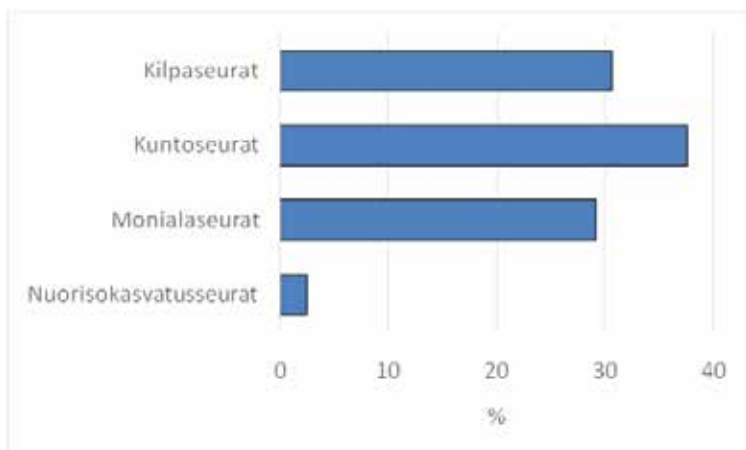
Seurojen toiminta on tehostunut. Vapaaehtoisten työnjakoa on tehostettu ja vastuurooleja tarkennettu samalla, kun kokonaisyömyäärä on kasvanut.

Tuoreen eurobarometrin mukaan yksi kymmenestä suomalaisesta tekee vapaaehtoistyötä liikunnan parissa. Osuus on noin kaksinkertainen eurooppalaiseen keskitasoon verrattuna.

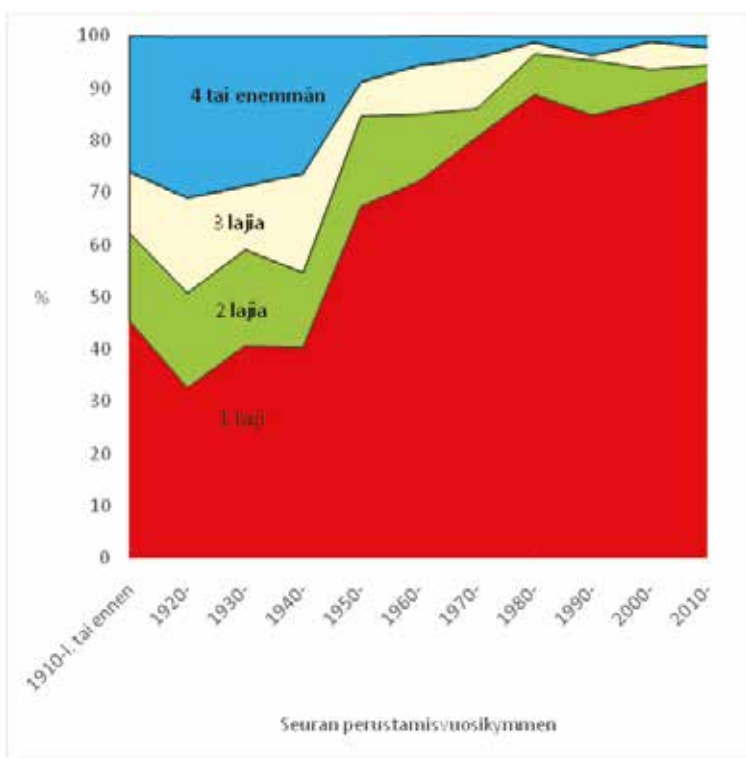
Seurakenttä ja yksittäisten seurojen piirteet heijastelevat yhteiskunnallisia muutoksia. Aika paljon urheilun ja liikunnan perusyksiköissä onkin viime vuosikymmeninä tapahtunut. Tässä artikkelissa seurakentän tilannetta ja sen muutoksia esitellään toiminnan, mukana olevien ihmisten ja resurssien liittyvien näkökulmien kautta.

Ensimmäinen koko maan liikunta- ja urheiluseuratoimintaa kartoittava tutkimusaineisto kerättiin 1980-luvun puolivälissä. Sen jälkeen vastaavanlaista tietoa on kerätty kymmenen vuoden välein. Tuorein aineisto kerättiin keväällä 2017. Tutkimusmateriaalit mahdollistavat kolmenkymmenen vuoden aikana tapahtuneiden seuratoiminnan muutosten jäljittämisen.

Suomeen on historian aikana perustettu noin 30 000 yhdistystä, jotka voi vähän määrittelytavasta riippuen luokitella liikunta- ja urheiluseurojen ryhmään. Yhdistysrekisterin tietojen perusteella tällä hetkellä toimivia seuroja on noin 14 000. Kun seurojen määrää on jäljitetty, kuntien tietojen perusteella on päädytty noin 9 000–11 000 seuraan. Ihmisten intressien ja muista maailman muutoksista huolimatta suomalainen seurajärjestelmä on pitänyt hyvin pintansa. Seurojen rooli ja asema onkin pikemminkin vahvistunut niin liikuntakulttuurissa kuin vapaa-ajan toimialalla. Vuoden 1990 jälkeen lähes

KUVIO 1. Seurojen jakautuminen liikunta- ja urheilutoiminnan päätarkoituksen mukaan (n=833).

KUVIO 2. Seurojen lajimäärä perustamisvuosikymmenen mukaan (n=768).

joka neljäs Suomessa perustetuista yhdistyksistä voi laskea olevan liikuntaseura. Vaikka vanhatkin seurat toimivat ja houkuttavat uusiakin osallistujia, perustetaan maahan vuosittain 400–500 uutta seuraa. (ks. Koski 2013)

Kunto- ja harrasteliikuntaa, kilpaurheilua ja hyvän kansalaisen kasvattamista

Seurat pitävät edelleen yhteiskunnallisena tehtävänä ”hyvän kansalaisen kasvattamista”, sillä reilun pelin kunnioitus, terveet ja raittiit elämäntavat sekä tapakasvatus ja käytöstavat ovat keskeistä arvopohjaa valtaosassa seuroja. Myös ensi kertaa kysytyjen suvaitsevuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmat olivat merkityksellisiä aatteellisia ohjenuoria useamassa kuin neljässä seurassa viidestä.

Kun seuroja tarkastelee niiden liikunta- ja urheilutoiminnan päätarkoituksen perusteella, löytyy kolme lähes yhtä suurta ryhmää (kuvio 1). Reilu kolmannes seuroista nimittäin kertoi keskittyvänsä ensisijaisesti kunto- ja harrasteliikunnan edistämiseen. Vajaa kolmannes sijoittui kilpaseurojen ryhmään, jossa päätaavoitteena on vähintään maakunnallisella tasolla menestyminen. Lopuissa seuroista nämä näkökulmat olivat jokseenkin tasavertaisessa asemassa ja niitä voi kutsua monialaseuroiksi.

Seurojen perustoimintaa on tarjota liikunta- ja urheilumahdollisuuksia tavoitteellisille urheilijoille ja niin sanotuille tavallisille jäsenille. Pääpaino on nuoremmissa ikäluokissa. Näissä linjauksissa ei ole kovin isoja muutoksia tapahtunut 30 vuoden aikana. Toki toiminnan kirjo on monipuolistunut. Esimerkiksi seuroissa harjoitettavien erilaisten urheilulajien määrä on kasvanut, mutta myös kohderyhmät ovat moninaistuneet. Eräs seurojen toiminnallisen tarjonnan muutos on siinä, että vuoden 2006 tilanteeseen nähden ikääntyville liikuntapalveluja tarjoavien seurojen osuus on kaksinkertaistunut. Tuoreimman aineiston mukaan noin kolmasosa seuroista tarjoaa liikuntaa ikääntyneille vähintään kaksi kertaa kuukaudessa.

Seurakentän suurin toiminnallisen tarjonnan muutos taitaa kuitenkin olla se, että seurojen keskimääräinen lajimäärä on pudonnut selvästi (kuvio 2). Ennen 1950-lukua perustetuissa seuroissa valtaosan ohjelmassa on vähintään kaksi lajia. Tuoreimmassa koko seurakenttää edustavassa aineistossa yhden lajin seurojen osuus olikin jo 70 prosenttia. Maaseudun ja asukasluvultaan pienten paikkakuntien seu-

Ikääntyville liikuntapalveluja tarjoavien seurojen osuus on nyt kaksinkertainen vuoteen 2006 verrattuna.

roista lähes puolessa lajeja oli enemmän kuin yksi, mutta yli 20 000 asukkaan kaupunkien seuroissa neljässä viidestä oli vain yksi laji toimintaohjelmassa.

Ikääntyneiden rooli kasvussa – samoin nuorten seurajäsenten osuus

Kymmenen vuotta sitten saatujen tulosten perusteella näytti siltä, että suomalaisten urheiluseurojen keskimääräinen jäsenmäärä oli pienenemässä (Koski 2009). Siinä mielessä tämä seurojen pieneminen onkin jatkunut, että mediaani on pudonnut tasaisesti 1980-luvun puolivälin 192 jäsenestä vuoden 2016 165:een. Samalla on syytä todeta, että jäsenmäärien keskiarvo vuosina 1986 ja 2016 oli lähes täsmälleen sama (356 vs. 359). Selitys näille luvuille löytyy siitä, että samalla, kun pienten enintään 50 jäsenen seurojen osuus seurakentällä on kasvanut oleellisesti, myös suurten yli tuhannen jäsenen seurojen osuus on ollut kasvussa. Yli tuhannen jäsenen seurojen osuus seurakentällä on kahdeksan prosenttia, mutta niiden jäsenistö kattaa 45 prosentin osuuden kaikista seurajäsenistä.

Jäsenistön ikäjakaumatarkastelu vahvisti toiminnan tarkastelun yhteydessä todettua tietoa, että ikääntyneiden rooli seuroissa on ollut kasvussa. Toisaalta ikähaitarin nuoremmassa päässä jäsenistön osuudet olivat kasvaneet vielä selvemmin. Alle 13-vuotiaiden seurajäsenten osuus oli kasvanut jo lähes neljännekseen. Näin siitäkin huolimatta, että nuoriempien ikäluokkien koot Suomessa ovat kooltaan aiempia selvästi pienempiä.

Nuorten jäsenten osuuden kasvu kuvastaa sitä pitkäkestoista kehitystä, jossa seuratoimintaan osallistumisen aloitusikä on tasaisesti pudonnut. Kun ennen 1950-lukua syntyneet aloittivat, mikäli aloittivat, seuratoiminnan parissa keskimäärin 12-vuotiaina, on nykylapsilla vastaava aloitusikä keskimäärin 6,5 vuotta (Mononen, Blomqvist, Koski & Kokko 2016). Ennen 1950-lukua syntyneistä lähti mukaan seuratoimintaan ennen kouluikää seitsemän prosenttia ja 2000-luvulla syntyneistä näin on tehnyt lähes 60 prosenttia.

Maahanmuuttajien lisääntyminen näkyy myös liikuntaseuroissa, vaikka heidän koko väestöön suhteutettu suhteellinen osuutensa seuroissa on vielä noin kolme kertaa pienempi kuin kantasuomalaisien. Noin 40 prosenttia seuroista kuitenkin ilmoitti, että heidän toimintaansa osallistui maahanmuuttajia vuonna 2016. Yli puolet (55 %) vastanneista seurois-

ta arvioi, että maahanmuuttajille suunnattuun toimintaan panostaminen on heille lähitulevaisuudessa vähintään jossain määrin tärkeää.

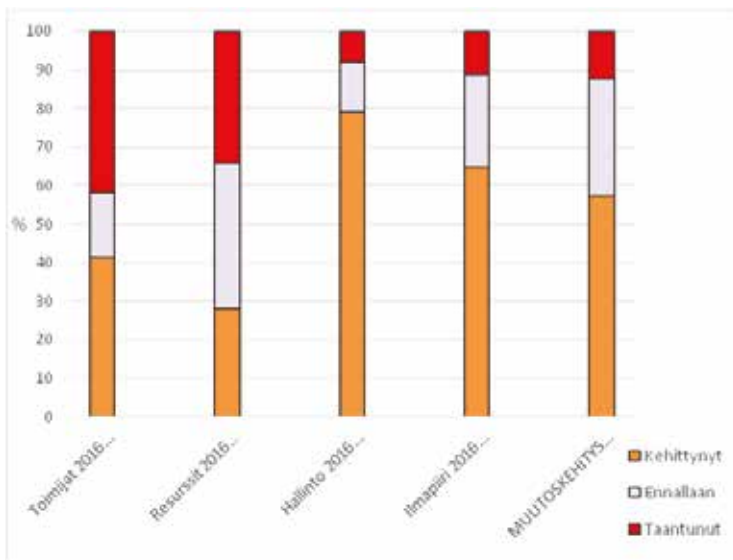
Edeltäneen 30 vuoden aikana naisten lajikirjo on monipuolistunut ja naisten asema muiltakin osiin urheilun maailmassa on vähitellen kohentunut. Seurakentälläkin tämä kehitys oli nähtävissä. Yli 40 prosenttia vastanneista seuroista arvioi, että heidän seurassaan naisten toimintamahdollisuudet olivat kohentuneet edellisen kymmenen vuoden aikana. Heikentyneen niiden arvioi viisi prosenttia vastanneista. Naisten osuus vastanneiden seurojen jäsenistössä oli 43 prosenttia, mikä on viisi prosenttiyksikköä suurempi osuus kuin vuoden 1986 aineistossa. Seuran toimintaa pyörittävien toimikuntien jäsenistä naisia oli 44 prosenttia ja hallituksen jäsenistäkin 40 prosenttia. Puheenjohtajissa naisia oli vähemmän kuin heidän osuutensa jäsenistössä. Vuoden 2016 seuroissa nainen oli puheenjohtajana 26 prosentissa. Kolmen vuosikymmenen aikana tämä osuus oli kuitenkin kaksinkertaistunut.

Vaatimustaso ja maksuvalmius nousussa

Suomalaiset on koulittu parin viime vuosikymmenen aikana alamaiskansalaisista vaativiksi asiakkaiksi. Tämä muutos näkyy myös seuratoiminnassa. Vaatimukset seurojen tarjoamilta palveluilta ovat nousseet samalla, kun valmius niistä maksamiseen on lisääntynyt. Vuonna 1986 seitsemässä prosentissa seuroista oli päätoiminen palkallinen työntekijä ja osa-aikaisesti palkattuja oli 15 prosentissa seuroja. Kolme vuosikymmentä myöhemmin ensin mainittu osuus oli kolminkertaistunut ja jälkimmäinenkin yli kaksinkertaistunut. Ammattimaistuminen onkin yksi seuratoiminnan muutosta selkeimmin kuvaavista trendeistä. Absoluuttisina lukuina voidaan laskea päätoimisten määrän kasvaneen 30 vuoden aikana noin 1 500:sta 5 100:aan ja osa-aikaisten noin 6 000:sta 28 500:aan. Yhteensä voi laskea seurapalkattujen tekevän vuodessa noin 10 000 henkilövuotta. Kymmenen vuotta sitten päätoimisesti palkatut toimivat pääsääntöisesti suurissa ja menestyvissä kilpaseuroissa, mutta nyt heidän määränsä oli kasvanut myös pienemmissä seuroissa ja toiminnassaan muuhunkin kuin kilpaurheiluun keskittyvissä seuroissa.

Osittain palkallisten, mutta myös väestön koulutustason nousun myötä seuroissa oleva asiantuntemus oli kohentunut jokseenkin koko 30 vuoden

Ikääntyneiden rooli seuroissa on kasvussa. Lasten osuus jäsenistä on kasvanut sitäkin selvemmin. Lähes neljännes seurajäsenistä on alle 13-vuotiaita. Näin siitäkin huolimatta, että nuoremmat ikäluokat ovat aiempia selvästi pienempiä.

KUVIO 3. Seurojen muutoskehitys osa-alueittain edeltäneen kymmenen vuoden aikana.

tarkastelujakson aikana, mutta näin oli tapahtunut etenkin edeltäneen kymmenen vuoden aikana. Siinä mielessä tämä lupaa hyvää, että yksittäisistä tekijöistä juuri asiantuntemus selittää parhaiten seuran hyvää toimivuutta (Koski 2009).

Palkallisista huolimatta seurojen tärkein resurssi on edelleen vapaaehtoiset kansalaistoimijat. Väestön koulutustason nousun myötä myös seurojen käytössä oleva asiantuntemus on vuosien varrella kohentunut. Väestötason tiedot seurojen vapaaehtoistoimijoista eivät ole kovin yksityiskohtaisia eivätkä ajantasaisia. Tuoreen eurobarometrin (2018) tietojen mukaan noin yksi kymmenestä (11 %) suomalaisesta tekee vapaaehtoistyötä liikunnan parissa. Osuus on noin kaksinkertainen eurooppalaiseen keskitasoon verrattuna, mutta edellisestä vuoden 2013 mittauskerrasta Suomen osuus oli pienentynyt kaksi prosenttiyksikköä. Seuratutkimuksen seuratastion tiedot kertovat, että lähes päivittäin seuroissa toimivia ”tosiaktiivisia” oli seuraa kohden enemmän kuin aikaisemmin. Vuoden 1986 seuroissa oli tällaisia toimijoita 14 seuraa kohden. Luku on kasvanut tasaisesti ja oli vuoden 2016 aineiston seuroissa 21. Harvemmin mutta vähintään kuukausittain osallistuvien määrä seuraa kohden oli pysynyt jokseenkin samana. Se oli vuonna 23 ja vuonna 2016 yhden suurempi eli 24.

Seurojen toiminta myös vapaaehtoispotentiaalin hyödyntämisen näkökulmasta on tehostunut. Niinpä monissa seuroissa toiminnan työnjakoa on tehostettu ja koko toimikauden kestäviä vastuurooleja on tarkennettu samalla, kun tehty kokonaistyömäärä on kasvanut. Tämä on merkinnyt toimien tarkempaa vastuuttamista ja sitä kautta tekijöiden määrän kasvua.

Vapaaehtoisten osaamisen lisäksi myös vapaaehtoisten aktiivisuuden arvioitiin olevan korkeammalla tasolla kuin kymmenen vuotta aiemmin. Vapaaehtoistoimijoihin liittyvät kuitenkin myös seurojen yleisimmät huolet. Toiminnan kehittyminen ja kehittäminen edellyttävät tekijöitä ja heistä tuntuu olevan jatkuva pula. Vapaaehtoisten sitoutuminen on usein projektiluonteista, joten uusia tekijöitä tarvitaan edellisten lopettaessa jatkuvasti.

Ammattimaistumista ja monimuotoistumista

Tutkimuksen kautta selkeimmin esiin nousseet muutolinjat peilaavat yhteiskunnassa tapahtuneita kehityskulkuja. Seurojen toiminta ja koko seurakenttäkin on viime vuosina entisestään eriytynyt ja monimuotoistunut. Ammattilaisten palkkaaminen on tullut aiempaa yleisemmäksi ja ammattimaistuminen on myös tekemisen tapaa aiempaa yleisemmin kuvaava piirre. Kolmas kehityssuunta liittyy kustannustason nousuun ja ylipäätään taloudellisen puolen korostumiseen myös seuratoiminnassa. Kaiken kaikkiaan valtaosassa seuroissa kehitys oli ollut myönteistä ja seurat olivat kehittyneet haluamaansa suuntaan tai pysyneet vähintäänkin entisellä tasollaan. Yleisimmät huolet koskivat vapaaehtoistoimijoita (kuvio 3).

PASI KOSKI, FT
Liikuntakasvatuksen professori
Turun yliopisto
Sähköposti: pasi.koski@utu.fi

PASI MÄENPÄÄ, LitM
Projektitutkija
Turun yliopisto
Sähköposti:pasi.maenpaa@utu.fi;pasi.maenpaa@smartsport.fi

Artikkeli perustuu tutkimusraporttiin Koski, P. & Mäenpää, P. (2018) Suomalaiset liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa 1986–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:25. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-575-4>

LÄHTEET:

- European Commission 2018.** Special Eurobarometer 472 Report. Sport and physical activity. ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/.../82432 (viitattu 8.5.2018)
- Koski, P.** 2009. Liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa. SLU-julkaisusarja 7/09. Helsinki: SLU.
- Koski, P.** 2013. Liikunta- ja urheiluseuroja koskeva tietopohja ja sen kehittäminen. Teoksessa Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:6. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto. 18–42.
- Mononen, K., Blomqvist, M., Koski, P. & Kokko, S.** 2016. Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa S. Kokko & A. Mehtälä (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016. Helsinki: Valtion Liikuntaneuvosto, 27–35.